

کتاب
ناشر تخصصی
علوم انسانی

مشاوران آموزش

ناشر تخصصی
علوم انسانی

سرشناسه: میریلوکی، جواد، ۱۳۵۸-
عنوان و نام پدیدآورندگان: هایلیت تاریخ کنکور جواد میریلوکی، زهرا فروغی
مشخصات نشر: تهران: مشاوران آموزش، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری: ۳۱۲ ص.؛ ۱۱ × ۱۴٫۵ س.م.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۸-۳۱۸-۷
وضعیت فهرست نویسی: فیپای مختصر
شناسه افزوده: فروغی، زهرا، ۱۳۷۲-
شماره کتابشناسی ملی: ۸۴۸۸۱۴۰
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیپا

عنوان: هایلیت تاریخ کنکور
ناشر: مشاوران آموزش
چاپخانه: چاپ ۷۷
شمارگان و قطع: ۲۵۰۰ جلد / جیبی
نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۰
قیمت: ۳۹۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۱۸-۳۱۸-۷

دفتر انتشارات

تهران، خیابان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، کوچه
 مهر، پلاک ۱۸. تلفن: ۶۶۹۵۳۲۰۵
 دفتر فروش تلفن: ۶۶۹۷۵۷۲۷

این اثر مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه کند، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

آشنایی با گروه تولید هایلیت تاریخ کنکور

مؤلفان: جواد میریلوکی / زهرا فروغی
ویراستاران: ملیحه حشمتی / زهرا محسنی

**خانواده
تألیف**

طراح جلد
 آذر سعیدی منش
طراح لایوت
گرافیکست
 عباس جعفری
نظارت بر چاپ:
 طرلان محمدی / سیدکمیل موسوی پور
گروه صفحه‌آرایی:

**خانواده
طراحی
و چاپ**

بیض گفتار

سخن ناشر

سال ۸۰ بود که در انتشارات مشاوران آموزش رویدادی بی‌سابقه اتفاق افتاد. برای اولین بار کتاب‌هایی را با عنوان کتاب‌های کوچک هدف‌دار تولید کردیم که دو نگاه عمده در تألیف آن در نظر گرفته بودیم:

یکی اینکه هر درسی را به مباحث گوناگون تقسیم کردیم و برای هر مبحث کتاب مستقل تألیف و چاپ کردیم. در آن دوران نوشتن کتاب‌های مبحثی امری نادر بود و عمده کتاب‌ها به‌صورت جامع تألیف و چاپ می‌شد.

دوم اینکه در شکل تألیف کتاب‌های کوچک، شیوه‌ای نوین از آموزش را جاری کردیم؛ شیوه‌ای که نشان می‌داد چطور آموزش مبتنی بر خلاصه ارائه نکنیم! چون هر خلاصه‌ای یعنی حذف کردن بخشی از واقعیت آموزشی.

استقبال بی‌نظیر دانش‌آموزان و دبیران از کتاب‌های کوچک ما نشان داد که تشخیص ما درست بود.

سال‌ها گذشت تا رسیدیم به سال ۱۴۰۰ و دوباره تصمیم گرفتیم سنت قدیم خودمان را در قالبی نوتر و با نامی جدید برای شما دانش‌آموزان عزیز آماده کنیم:

«مجموعه کتاب‌های هایلایت»

من به‌شخصه بسیار امیدوارم که هایلایت‌هایمان در نتیجه‌گیری برای رسیدن به اهدافتان مؤثر واقع شوند.

بدانید که حجم کوچک این کتاب‌ها نتیجه حذف نبوده؛ بلکه بر این اساس نوشتیم که همه آنچه مهم است را، به بهترین شکل یاد بگیرید.

آرزوی موفقیت برای دانش‌آموزان انسانی ایران عزیزمان دارم؛ دانش‌آموزانی که بار توسعه کشور بر دوش آنان است.

وحید تمنا

«به نام خداوند لوح و قلم حقیقت‌نگار وجود از عدم»
کتابی که پیش روی شماست، خلاصه‌ای جامع، از مطالب سه کتاب تاریخ دهم، یازدهم و دوازدهم است.

آنچه همیشه باعث نگرانی دانش‌آموزان در علوم انسانی، به‌ویژه درس تاریخ شده، حجم زیاد و پراکندگی مطالب ارائه‌شده در کتاب‌های درسی است. در این کتاب تلاش شده تا مطالب و نکات مهم با توجه به توالی رویدادها، به‌صورت نمودارها و جداول با چینشی منظم در درسنامه‌ها آورده شود تا فهم عمیق‌تر و درک بصری بهتری از وقایع و حوادث تاریخی در ذهن شما شکل گیرد.

به عبارت دیگر با کمک این کتاب دانش‌آموز قادر خواهد بود بین وقایع، رابطه‌ی علی و معلولی ایجاد کند و یادگیری مباحث تاریخی ملموس‌تر و راحت‌تر خواهد شد.

در پایان ضمن قدردانی از زحمات همکارانم در مؤسسه‌ی مشاوران آموزش و خانواده‌ی عزیزم که در نگارش این کتاب من را همراهی نمودند؛ امید آن دارم که کتاب پیش رو، گره‌گشای دانش‌آموزان رشته‌ی علوم انسانی در یادگیری بهتر مطالب تاریخی باشد.

تا چه زاید عاقبت زین رسم وزین تکرارها؟
لیک چشم پیر دنیا دیده آن را بارها»

«رسم دنیا جمله تکرارست اندر کارها
بس حوادث چشم ما بیند که نو پنداردش

جواد میربلوکی

پایه ۱۰	پایه ۱۱	پایه ۱۲
<p>درس ۱: تاریخ و تاریخ‌نگاری ۷ / درس ۲: تاریخ؛ زمان و مکان ۱۰ درس ۳: باستان‌شناسی؛ در جست‌وجوی میراث فرهنگی ۱۴ / درس ۴: پیدایش تمدن؛ بین‌النهرین و مصر ۱۸ / درس ۵: هند و چین ۲۳ / درس ۶: یونان و روم ۲۸ درس ۷: مطالعه و کاوش در گذشته‌های دور ۳۵ / درس ۸: سپیده‌دم تمدن ایرانی ۴۰ درس ۹: از ورود آریایی‌ها تا پایان هخامنشیان ۴۵ / درس ۱۰: اشکانیان و ساسانیان ۵۱ درس ۱۱: آیین‌های کشورداری ۵۸ / درس ۱۲: جامعه و خانواده ۶۳ / درس ۱۳: اقتصاد و معیشت ۷۰ / درس ۱۴: دین و اعتقادات ۷۸ / درس ۱۵: زبان، علم و آموزش ۸۵ درس ۱۶: هنر و معماری ۹۲</p>	<p>درس ۱: منابع پژوهش در تاریخ اسلام و ایران دوران اسلامی ۱۰۰ / درس ۲: روش پژوهش در تاریخ؛ بررسی و سنجش اعتبار شواهد و مدارک ۱۰۵ / درس ۳: اسلام در مکه ۱۱۰ / درس ۴: امت و حکومت نبوی در مدینه ۱۱۷ / درس ۵: تثبیت و گسترش اسلام در دوران خلفای نخستین ۱۲۶ / درس ۶: امویان بر مسند قدرت ۱۳۳ درس ۷: جهان اسلام در عصر خلافت عباسی ۱۴۱ / درس ۸: اسلام در ایران؛ زمینه‌های ظهور تمدن اسلامی - ایرانی ۱۵۱ / درس ۹: ظهور و گسترش تمدن ایرانی - اسلامی ۱۵۷ درس ۱۰: ایران در دوران غزنوی، سلجوقی و خوارزمشاهی ۱۶۶ / درس ۱۱: حکومت، جامعه و اقتصاد در عصر مغول - تیموری ۱۷۶ / درس ۱۲: فرهنگ و هنر در عصر مغول - تیموری ۱۸۴ / درس ۱۳: تحولات سیاسی و اقتصادی ایران در دوره صفوی ۱۹۰ درس ۱۴: فرهنگ و تمدن در عصر صفوی ۲۰۱ / درس ۱۵: قرون وسطا ۲۰۷ درس ۱۶: رنسانس و عصر جدید ۲۱۶</p>	<p>درس ۱: تاریخ‌نگاری و منابع دوره معاصر ۲۲۷ / درس ۲: ایران و جهان در آستانه دوره معاصر ۲۳۳ / درس ۳: سیاست و حکومت در عصر قاجار ۲۴۵ درس ۴: اوضاع اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی عصر قاجار ۲۵۳ / درس ۵: نهضت مشروطه ایران ۲۵۹ / درس ۶: جنگ جهانی اول و ایران ۲۶۸ / درس ۷: ایران در دوره حکومت رضاشاه ۲۷۶ / درس ۸: جنگ جهانی دوم و جهان پس از آن ۲۸۱ درس ۹: نهضت ملی شدن صنعت نفت ۲۹۰ / درس ۱۰: انقلاب اسلامی ۲۹۷ درس ۱۱: استقرار و تثبیت نظام جمهوری اسلامی ۳۰۳ / درس ۱۲: جنگ تحمیلی و دفاع مقدس ۳۰۹</p>

جامعه و خانواده

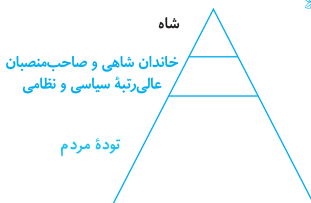
درس ۱۲

گروه‌ها و طبقات اجتماعی

- ♦ از قبیله‌های گوناگونی بودند.
  - ♦ از نظر تبار و زبان خویشاوند بودند.
  - ♦ باورهای دینی مشترکی داشتند.
  - ♦ پس از استقرار در ایران، جامعهٔ شبانی و روستایی را به‌وجود آوردند.
  - ♦ همچنان پیوندهای قبیله‌ای خود را حفظ کردند.
  - ♦ هر قبیله شامل تعدادی طایفه بود و طایفه از چند خانوادهٔ بزرگ تشکیل شده بود.
- اقوام آریایی مهاجر به ایران

- ♦ روحانیان
  - ♦ جنگجویان
  - ♦ کشاورزان و شبانان
- تقسیم‌بندی اجتماعی سه‌گانهٔ جامعهٔ آریایی بر پایهٔ شغل و پیشینهٔ افراد (میراث مشترک آریاییان هند و ایرانی)

دورهٔ ماد و هخامنشی

هرم اجتماعی دوران هخامنشیان

تشکیل حکومت توسط اقوام آریایی ← دستیابی افراد و خاندان‌هایی که ادارهٔ حکومت را برعهده داشتند به ثروت و منزلت بیشتر ← ایجاد نابرابری اقتصادی و اجتماعی ←

شکل‌گیری طبقات اجتماعی به معنای واقعی

دوره مادها: سرآغاز این تحول

دوره هخامنشیان: افزایش نابرابری با افزایش فتوحات و توسعه تشکیلات حکومتی

- ♦ خانواده شاهی در رأس آن بود.
  - ♦ از طرف پادشاه به سمت حکومت
  - شهری‌ها، فرماندهی ارتش و سایر
  - مناصب مهم حکومتی منصوب شدند.
- اعضای خاندان‌های بزرگ در دوره هخامنشیان

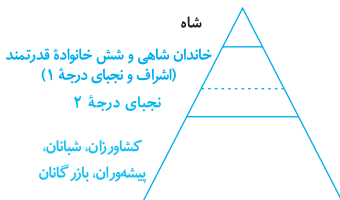
شکل‌گیری طبقه‌ای از اشراف

♦ داشتن امتیازات ویژه اقتصادی

♦ مقام و منزلت بالای اجتماعی

به دلیل اهمیت فتوحات نظامی ← گروه جنگجویان جایگاه بالاتری داشتند.

دوره اشکانیان

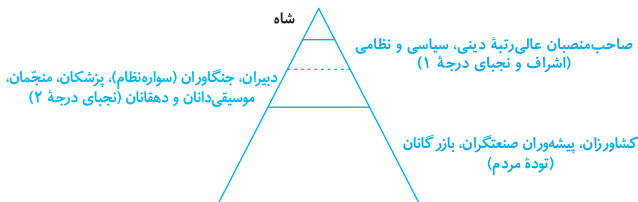
هرم اجتماعی در زمان اشکانیان

- ♦ اعضای خاندان شاهی
  - ♦ خاندان‌های قدرتمند قدیمی
- گروه حاکم
- ♦ کشاورزان
  - ♦ شبانان
  - ♦ صاحبان حرف و صنایع
  - ♦ بازرگانان
- توده مردم عادی
- دسته‌بندی جامعه ایران در دوره اشکانی

مناصب مهم سیاسی و نظامی مثل حکومت مناطق مختلف کشور و فرماندهی سپاه و عضویت در مجلس آن زمان در اختیار گروه حاکم بود.

جنگ‌های دوره اشکانیان با دشمنان خارجی ← به کارگیری شمار زیادی از اسیران جنگی در فعالیت‌های کشاورزی، ساختمان‌سازی، معادن شاهی و خدمات خانگی

دوره ساسانیان

هرم اجتماعی در عصر ساسانیان

درباره سازمان اجتماعی ایران در این دوره، مدارک و اطلاعات بیشتری داریم.

گسترش و تثبیت نظام طبقاتی جامعه ایران در این عصر تحت تأثیر دو عامل:

- ♦ تأسیس حکومت مرکزی قدرتمند (افزوده شدن گروه دیوران به طبقه حاکم)
- ♦ رسمیت یافتن دین زرتشتی (افزایش نفوذ و اختیارات موبدان)

نظام طبقاتی عصر ساسانی

- ♦ بر اصالت نسب و خون استوار بود (برتری خون و نسب اشراف و بزرگان).
- ♦ حکومت، طبقات و گروه‌های اجتماعی را به شدت زیر نظر داشت.

♦ تحرک اجتماعی ممنوع یا بسیار دشوار بود.

در دوره ساسانیان نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی میان طبقه حاکم (خاندان ساسانی، اشرافیت سیاسی و نظامی وابسته به آن) از یک‌سو و توده مردم عادی از سوی دیگر افزایش یافت.

• صاحب مشاغل و مناصب عالی‌رتبه کشوری و لشکری و زمین‌های فراوان بودند.
 • اشراف‌زادگان فقط به امور جنگی، دیوانی، ورزش‌های رزمی، شکار و بزم می‌پرداختند.
 • زنان این طبقه با نوع لباس و زیورآلات از دیگر زنان متمایز بودند.

طبقه فرادست و حاکم

• شامل گروه‌های مختلفی می‌شد که به‌طور موروثی به فعالیت‌های تولیدی و خدماتی مثل کشاورزی، دامداری، پیشه‌وری و تجارت مشغول بودند.
 • بار سنگین مالیات‌های گوناگون را بر دوش می‌کشیدند.

طبقه فرودست یا
عامه مردم

موبدان زرتشتی مدافع نابرابری‌ها بودند و وانمود می‌کردند که این تفاوت‌ها برای حفظ نظم و ثبات کشور لازم است و رفتن از طبقه‌ای به طبقه دیگر موجب فاسد شدن جامعه می‌شود.

• جنبش بزرگ مزدک در دوره قباد که پایه‌های نظام طبقاتی ساسانی را به شدت لرزاند.

اقداماتی که علیه
نابرابری‌ها صورت گرفت

• افزایش قدرت اشراف و
 • نجاتی درجه دوم
 • کاهش قدرت و نفوذ اشراف درجه اول

• اصلاح امور اجتماعی و اقتصادی
 • توسط خسرو انوشیروان

• هسته اصلی جامعه آریایی نخستین به‌شمار می‌رفت.
 • در آغاز بسیار گسترده بود.

خانواده

• قاضی
 • مجری آداب و رسوم دینی
 • نگهبان آتش خانه

• سلطه پدر بر اعضای آن نامحدود بود.

• مادر در جامعه آریایی بانوی خانه و مورد احترام همه بود.

ازدواج: درون‌گروهی بود و اعضای خانواده تحت نظارت پدر، با یکدیگر پیمان ازدواج می‌بستند.

• به‌صورت معیشتی
 • مصرف دسترنج تمام افراد خانواده برای رفع نیازمندی‌های مشترک
 • دارایی‌های خانواده در اختیار پدر بود و قابل تقسیم یا انتقال نبود و پس از مرگ پدر در اختیار پسر ارشد قرار می‌گرفت.

اقتصاد خانواده

خانواده گسترده تا عهد هخامنشی تداوم یافت. گسترش شهرها مخصوصاً در دوره ساسانیان ← مهاجرت بخشی از خانواده‌های روستایی به شهر ← کوچک و محدود شدن خانواده‌ها توسعه تشکیلات حکومتی ← گسترش گروه‌های اجتماعی ← کاهش دامنه اختیارات و قدرت پدر در خانواده ← انتقال بخشی از اختیارات پدر مثل قضاوت و اجرای مراسم و تشریفات دینی به تشکیلات قضایی و قشر روحانیون

زنان

بیشتر اطلاعات مربوط به زنان و موقعیت و حقوق آنان در ایران باستان، درباره زنان طبقه اشراف و مقام‌های حکومتی است.

جایگاه و حقوق زنان متأثر از دو عامل بود: ① آموزه‌های دین زرتشتی ② فرهنگ عمومی

♦ در اوستا تفاوت چندانی میان مرد و زن وجود ندارد.
♦ شعار اصلی زرتشت گفتار نیک، کردار نیک و پندار نیک بود.
♦ به میزان یکسان در مورد زنان و مردان توصیه شده است.
♦ در بخش‌هایی از اوستا که احتمالاً در زمان ساسانیان توسط موبدان تدوین شده، موقعیت اجتماعی زن پایین‌تر از مرد قرار می‌گیرد.
♦ دو ویژگی زن خوب در آیین زرتشتی پارسایی و عفت است.

♦ لوح‌های گلی کشف‌شده از تخت جمشید بیانگر آن است که در زمان هخامنشیان زن و مرد در کنار هم و با حقوقی برابر کار می‌کردند.
♦ تعدادی از کارکنان کارگاه‌های شاهی و حتی مدیریت برخی از آن‌ها را زنان برعهده داشتند و مردان، زیردست آنان کار می‌کردند.

از دوره ساسانیان در این زمینه اطلاعات مکتوب و غیرمکتوب بیشتری به‌جای مانده است.

- ♦ همسر یزدگرد دوم و دو دختر خسرو پرویز به نام‌های **بوران (پوران) و آزر می‌دُخت** بر تخت سلطنت نشستند.
- ♦ زن در این دوره حق مالکیت و فعالیت اقتصادی داشت.
- ♦ می‌توانست درآمد کسب کند و در اموال همسر خود شریک باشد.
- ♦ می‌توانست در دادگاه برای دریافت حقوق خود اقامه دعوا کند.

♦ جشن و سوگواری

جشن‌های ایران باستان: پیوند تنگاتنگی با باورهای دینی و زندگی سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مردم ایران به‌ویژه **فعالیت‌های کشاورزی** داشت.

ویژگی برجسته جشن‌های باستانی: عبادت و شکرگزاری به درگاه خداوند بزرگ

- ♦ گاهنبارها ← **شش جشن** بود که به شکرانه آفریده شدن **عناصر اصلی خلقت** (آسمان، آب، زمین، گیاه، جانوران و انسان) در شش وقت معین از ماه‌های سال برگزار می‌شد.
- ♦ **نوروز** ← **کهن‌ترین جشن ایرانی** است که به **جمشید** نخستین پادشاه افسانه‌ای ایران نسبت داده می‌شود.
- ♦ مهرگان
- ♦ سده

- ♦ فرصتی برای مردم برای شادی، تفریح و معاشرت با یکدیگر
  - ♦ ابراز وفاداری خود به پادشاه
  - ♦ عاملی مؤثر برای تقویت هویت جمعی
- دلایل برگزاری جشن‌های گوناگون

قهرین تست

۷۵. همه موارد زیر جزء تقسیم‌بندی جامعه آریایی بر پایه شغل افراد هستند؛ به جز:

۱ شهبانان   ۲ صنعتگران   ۳ روحانیان   ۴ جنگجویان

۷۶. جنبش مزدک پایه‌های نظام طبقاتی ..... را به شدت لرزاند.

۱ ساسانی   ۲ اشکانی   ۳ سلوکی   ۴ هخامنشی

۷۷. نتیجه اقدامات خسرو انوشیروان برای اصلاح امور اجتماعی و اقتصادی چه بود؟

۱) کاهش قدرت اشراف درجه دوم

۲) افزایش قدرت اشراف درجه اول و دوم

۳) افزایش قدرت اشراف درجه دوم

۴) کاهش قدرت اشراف درجه اول و دوم

۷۸. گروه دبیران در دوره ..... به طبقه حاکم افزوده شد.

۱) هخامنشیان

۲) اشکانیان

۳) سلوکیان

۴) ساسانیان

۷۹. لوح‌های گلی کشف شده از تخت جمشید بیانگر آن است که در زمان ..... زن و مرد در کنار هم

و با حقوقی برابر کار می کردند.

۱) هخامنشیان

۲) ساسانیان

۳) اشکانیان

۴) مادها

۸۰. کدام جشن ایرانی به شکرانه آفریده شدن عناصر اصلی خلقت برگزار می شد و کدام جشن به

جمشید نسبت داده می شد؟

۱) سده - گاهنبارها

۲) گاهنبارها - نوروز

۳) مهرگان - سده

۴) نوروز - مهرگان

۷۸) گزینه ۴

۷۷) گزینه ۳

۷۶) گزینه ۱

۷۵) گزینه ۲

۸۰) گزینه ۲

۷۹) گزینه ۱